

Մ Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻ ԺԱ. — ՇՐՋԱՆ Ի. 1887 ՏԱՐԻ Ի. ՆՈՅԵՄԲԵՐ. 30.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱԾԽԱՐԳ.

(Քաղաքացիական ընտրելի Կառնէր Գաղղիացի Մասնիկն առնալ
Կէրճանի Եպիսկոպոսի):

Ի՞նչ է աշխարհս նոյն իսկ աշխարհասէրնեքի համար, որ նորա վայելչութիւններովն արբած են երեւում, և որոնք որ առանց այդ վայելչութիւնների տպրիլ չեն կարող: Մի գերութիւն է մշտական, որոյ մէջն ոչ սք իւր համար չէ ապրում, և որ՝ բազմաւոր լինելու համար՝ պէտք է կարողանանք մեր շրդթաները համբուրել և մեր սարկութիւնը սիրել: Մի ամենօրեայ խռովութիւն, մի շփոթութիւն է՝ պատահարներից, որ իւր համախոհների սրտում մին մինի ետեւից առաջ են բերում ա-

մենասատիկ ու ամենատխուր կրքեր, անմոռանալի ու անխիղճ ոխ ու քէն, առելի երկրայութիւն ու տարակուսանք, դառն երկխաղ, ինքն իրան ուտող նախանձ, սիրտ կոտորող տրբամութիւն: Մի անիծուած երկիր է, ուր որ հէնց վայելչութիւններն էլ իրանցից անբաժան բերում են հետներն՝ իրանց փուշերն ու իրանց դառնութիւնները: Խաղը ձանձրացնում է իւր կատաղութիւնովն ու իւր երեւակայական յոյսերովն ու հաշիւներովը. խօսակցութիւնները զզուեցնում են, երբ որ խօսողների հաճոյքը մեզ հակառակում է, կամ բոլորովին ջուկ զգացմունք ենք նորանց մէջ տեսնում. կրքերն ու անհամեստ սիրոյ յարաբերութիւններն ունին իրանց տաղտկալի կողմն, իրանց անյաջողութիւններն, իրանց ցաւերն, իրանց դառնութիւններն, լսուած անախորժ ձայներն: Թատրոնական հանդէսները հանդիսականների մէջ գտնելով իրանք իրանց գրեթէ միայն անպարկեշտութեան տուած հոգիներ, և որոնք որ ընդունակ են գրգռուելու անվայել վարքի ամենահրէշաւոր ու ամենատգեղ չափազանցութիւնով միայն, անախորժ ու անհամբան են դառնում, որովհետեւ շարժումն միայն այն քնքուշ կրքերն, որոնք որ հեռուից ցոյց են տալի միայն անբարոյականութիւն ու թակարգ լարում անմեղութեան: Վերջապէս, աշխարհս մի տեղ է, ուր որ յոյսն անգամ, որ մի քաղցր ու ախորժ կիրք է մարդու համար, բոլոր մարդոց էլ անբաղդացնում է, ուր որ նոքա, որոնք որ յուսալու բան չունին, իրանց աւելի ողորմելի վիճակի մէջ են տեսնում, ուր որ ամենայն բան, ինչ որ մեզ դիւր է գալի, երբէք երկար ժամանակ մեզ համար դիւրական չէ լինում, և ուր որ ձանձրութիւնը գրեթէ աւելի հաճելի՝ կամ աւելի տանելի վիճակն է, որին մարդս կարող է հասնել: Ահա ինչ է աշխարհս. և այս՝ այն կոյր աշխարհը չէ, որ չէ հասկանում թէ՛ ինչ են մեծ վայելչութիւնները, բարօրութիւնը, բարեբարութիւնը, պաշտպանութիւնը, սէրը, հարստութիւնը. այս այն աշխարհն է, որ իւր գեղեցիկ կողմովն է երեւում այս մեզ, մեծամեծների աշխարհն է:

Եթէ որ աշխարհս մեզ չկապէր իւր հետ մեր ներկայ դրութեան բաղդաւորութիւնով, ինչպէս որ երբէք որեւիցէ մի մարդու չէ բաղդաւորեցնում, այնպէս էլ իրան պաշտողները չէր

ունենալ երբէք: Ասլագան, որ նա մեզ միշտ ցոյց է տալիս, իւր մեծ միջոցն է, որ ունի, և իւր մեզ շլացնող այն պատրանքն է, որից խորշել՝ կամ փախչել չենք կարողանում: Նա մեզ կապում է իւր հետ՝ իւր տուած յոյսերովն, չկարողանալով մեզ գոհացնել իւր տալու պարգևներովն, և իւր՝ մեզ սխալեցնող խոստումները՝ մեզ քնացնում են միշտ իւր այն բարեքների տկնկալութիւններովն, որ ոչինչ են գուրս գալիս:

Մարդիկ, որ ամենայն օր խօսում են թէ՝ մարդկային ամեն բաներն ոչինչ են, ըստ ամենայնի ճշմարիտ խօսք է, բայց նորոնց լեզուին պէտք չէ հաւատալ, ինչու որ պակաս չեն հետեւում ունայնութեան ու մոլորութեան՝ ճանապարհներին: Մենք անգաղար ասում ենք թէ՝ աշխարհս ոչինչ է, ու միայն աշխարհի համար ենք ապրում: Խելօք ենք միայն՝ մեր ասած խօսքերի մէջ, իսկ անխելք ենք մեր գործերի մէջ. փիլիսոփաներ ենք մեր անօգուտ խօսակցութիւնների մէջ, ամենաստորին կարգի տիմար ժողովուրդ ենք մեր վարքի բոլոր ընթացքի մէջ. գիտենք միշտ ճարտար լեզուով աշխարհիս անունը կատարել, ու միշտ գիտենք տաք սրտով սիրել նոյն աշխարհը, մենք ծուներ ենք դնում բազմութեան հետ այն կուռքի առաջն, որ նոր ոտքի տակ քցեցինք, տրորեցինք, ու մեր՝ աշխարհս արհամարհելուց յետոյ՝ անմիջապէս տեսնում ենք, որ նոյն աշխարհին ամենայն մեծարանք ենք տալիս: Ինչ որ մեծ է երեւում աշխարհի աչքումը, մեզ համար էլ մեծ է, ինչ որ նա բազդաւորութիւն է ճանաչում, միակ երջանկութիւնն է, որին սրտով ձգտում ենք, ինչով որ նա պարծենում է, միակ փառքն է, որ մեր սիրտը շարժում է:

Ամեն մի բան վտանգ է աշխարհումս. վտանգներ կան մեր նշանաւոր տան զաւակ լինելումն, որովհետեւ ենթարկուած ենք լինում ամեն կրքերի. վտանգներ կան բարձր վիճակի հասնելու մէջն, որովհետեւ ամեն բանի մէջ՝ մեզ այնպիսի օրէնքների է հետեւել տալիս, որ Աւետարանը դատապարտում է. վտանգներ կան հասարակաց հոգսերը վիզ առնելու մէջ, որովհետեւ պէտք է վիզ առնենք՝ թէ մեծերի կրքերին ու թէ ստորին կարգի ժողովրդոց կարօտութիւններին ու թշուառութիւններին համեմատուիլ, աստուածային կրօնի սկզբունքը կապել մարդկային խոհեմութեան հետ, և պիտի ընտրենք՝ կամ հետեւել մեր

խղճմտանքիս, կամ թէ մեր օգտին, մեր շահասիրութեանը, փտանգներ կան մեծ բարիքները գործածելումն, որովհետեւ անդադար ինքներս մեզ պէտք է արգելենք ու պահպանենք՝ կամ շռայլութիւնից, որ թելադրում է մեզ սնափառութիւնը, կամ պահպանենք մեզ անգթութիւնից, որ յառաջ է բերում ժլատութիւնը. փտանգներ կան օրինակ տալու մէջ, յանցանքը կորցնում է իւր պարտաւելի նշանակութիւնը՝ իրրեւ ամօթալի և անմաքուր գործ՝ այն մարդոց կողմանէ, որոնք որ իրանց ձեռքն իշխանութիւն ունենալով, մեզ գայթակղական օրինակ են տալիս, ու մենք ապահովվում ենք, ուրիշների թուլութիւններով և արած սակասութիւններով մեզ էլ արդարացիելով մեր վատ գործ բռնելում. փտանգներ կան ուրիշների հետ վարուելու մէջն. մարդ ուզում է, որ իրան հաւանեն, ու հաւանելի է լինում միայն կիրքերով, որ ուրիշը շարժում է իւր սրտի մէջ. փտանգներ կան բարեկամութիւնների մէջ, թոյնը մտնում է մեր սիրտը՝ բնաւորութիւնների նմանութիւնով, ընկերութեան հաճոյական զուարճութիւններով. առանց աղատ խօսքերի չէ անց կենում, ու աշխարհս անմեղութեան համար մահաբեր նիւթեր է տալիս. փտանգներ կան մէկի հետ միւսնոյն բանի ետեւից ընկնելում. մէկն ուզում է բարձրանալ, ու գգնար է սիրել նորանց, որ մեզ ռա են դնում, կամ որոնց որ մեզանից գերազանց են տեսնում. հէնց որ շահերը ջոկուեցան, երկար չէ անց կենում, որ սրտերն էլ իրարից բաժանվում են. փտանգներ կան ամուսնութեան մէջ, տարիներով իրար հետ ապրելով, միմեանց վերայ ունեցած սէրը, քանի գնում է, սառչում, քիչ է պատահում որ՝ բնութիւնով իրար նման լինելը՝ հաստատի իրանց մէջ եղած կապն, որ գրեթէ միշտ պահպում է միայն այն ժամանակ, երբ որ շահերի մէջ էլ նմանութիւն կայ, տարբեր ակնկալութիւններ չկան մէջ տեղը. մի սուրբ ընկերութիւն դառնում է մի տան փորձութիւնն, և հէնց որ պարտականութիւնը դառնում է լուծ, որ գրուած է մեր վերայ, սիրտը գիտէ իւր համար ուրիշ շրջթայներ շինել. փտանգներ կան ազատութեան վիճակում, կրքերն, որ սանձ չունին իրանց սահմանից գուրս են գալի ընդգէմ մեր կամքին, ու սուրբ միաւորութեան կապից հեռանալը՝ շատ անգամ մի աւելի ընդհանուր գերութիւն սիրել է.

վտանգներ կան այս աշխարհիս մտքի ու սրտի ուղիղ լինելու մէջ. հէնց որ աշխարհս մեզանից գոհ է, մենք մեզ համոզում ենք, թէ Աստուած էլ գոհ է. առաքինի մարդ ու անուն ունե- նալը մենք խառնում ենք խկապէս առաքինի լինելու հետ. և որովհետեւ չունենք այն յանցանքներն, որ աշխարհս դատա- պարտում է, կարծում ենք թէ՝ Աւետարանի մեզանից պահան- ջած բոլոր առաքինութիւններն ունինք. վերջապէս վտանգներ կան բարեպաշտութեան մէջ, որովհետեւ բարեպաշտութիւնն աշխարհիս մէջ քիչ է. այն գովեստներն, որ տրվում են աս- տուածապաշտ մարդու ունեցած եռանդին, շատ անգամ կրօ- նասիրութեան սկզբունքը փչացնում է. առաջ, որ մարդս առա- քինութեան մէջ Աստուածութիւնն էր գտնում, մէկ էլ տե- սար՝ Աստուծոյ տեղ իւր անձն է ճանաչում առաքինութեան մէջ, ինքն է երևում իւր աչքին:

Ահա աշխարհս, եթէ ազատվում ենք մէկ վտանգից, շու- տով միւսի մէջն ենք ընկնում, ուրիշ փորձանքի պատահելով: Եթէ մեզ տուած օրինակից չենք փոխվում ու հաստատ ենք մնում մեր ունեցած գաղափարի և համոզմանց վերայ բարե- կամութիւնն է մեզ մոլորեցնում, դէպ ի չարք տանում, եթէ շահը մեզ չէ շարժում, փառքն ու հռչակն է մեզ իւր ետեւից քաշ տալով տանում. եթէ մեզ հեռու ենք պահում մեծ չա- փազանցութիւնից, մեզ անզգայ չեն գտնում աւելի ախորժ ու աւելի վտանգաւոր կրքերն: Եթէ որ հակամիտութիւնը մեզ հեռացնում է անկարգութիւնից ու անառակութիւնից, հա- ճոյակատարութիւնն ու զուարճութիւնն է քցում մեզ այդ սխալանքների մէջ. եթէ մենք պատուասիրութիւնից ազատ ենք մեր անձի համար, տեսնում ենք որ այդ կրքերը մեր մէջ զարթ- նում են մեր զաւակաց համար. եթէ մենք հաստատ ենք մը- նում մեր մտքում, որ պատճառներ չպտռենք, չէինք կարող պատասխանել այն պատճառներին, որ մեզ են պտռում:

Մտիկ տանք այն մարդոց վերայ, որոնք որ ծերացել են աշ- խարհիս կեանքի մէջ, և որոնց որ միայն հասակը հեռա- ցրել է նորա վայելչութիւններից. նորանց աշխարհասի- րութիւնը, մեռնում է իրանց հետ միայն, դրսից իրանց փա- խուած են ցոյց տալի, կըկարծէիր, տաաջուանը չեն, բո- լորովին ուրիշ մարդիկ են արդէն, բաց փոխուած միայն ե-

բեռում են, որովհետեւ այդ է պատշաճ ու վայելուչ իրանց հասակին. իսկ իրանք նոյն աշխարհասէրերն են, նոյն հակամիառութիւններն ու յօժարութիւններն ունին, նոյն սաստիկ սէրը փայելչութիւնների. դեռ ևս մի երիտասարդական սիրտ կայ իրանց մէջ, թէեւ ժամանակից փոխուած ու մաշուած մարմնոյ մէջ: Սիրով միաներն են բերում առաջուայ տարիների ուրախութիւններն, և իրանց երեւակայութիւնից սխալուելով ու խաբուելով, իրանց մէջ կենդանանում են այն ամեն բանն, որ տարիքն ու ժամանակը մեր ձեռքից առել է. նախանձելով են մտիկ տալի պատանեկութեան ծաղիկ հասակի ու այդ տարիքին յատուկ զուարճութիւնների վերայ, ուղում են ունենալ այն ամենայն զուարճութիւններն, որ կարող են յարմար ու պատշաճ համարուիլ իրանց հասակին, որին յատուկ պիտի լինի ծանրաբարոյութիւնը. պատճառանքներն իրանց համար պակաս չեն, թէ կան դեռ ևս զուարճութիւններ, որ իրանք կարող են ունենալ, առանց պատշաճի դէմ մի բան անելու, ու առանց ենթարկուելու հասարակաց ծաղր անելուն: Վերջապէս, որչափ աշխարհս մեզանից հեռանում է ու փախչում, աւելի սիրով ենք վազում նորա ետեւից, քան թէ երբ և իցէ այդ չափ ընկել ենք նորա ետեւից: Նրկար տարիներ աշխարհս փայելելը մեզ այնպէս է անում, որ աշխարհս մեզ համար աւելի կարեւոր է դառնում ու առանց նորան մեզ ապրելն՝ անկարելի է:

Աշխարհիս երեսին հաստատա բան չկայ ամենեւին. ամենեւին. ամենայն ինչ փոխվում է. ոչ մեծ բաղդաւորութեան հաւատալ կարելի է՝ թէ միշտ կունենանք, ոչ փառաւոր վիճակի, ոչ հարստութեան, ոչ յաջողութեան, ոչ սերտ բարեկամութեան, ոչ մեծ անուան, ոչ ամենանախանձելի պաշտպանութեան ու սիրոյ: Մարդ տեսնում է մի գերագոյն իմաստութիւն, որի կամքն է, ինչպէս որ երեւում է, խաղալ մարդոց հետ՝ մի քանիսներին բարձրացնելով՝ միւս ընկածների տեղն՝ և պատուից ու աստիճանից քցելով, նուաասացնել նորանց, որոնք որ բաղդաւորութեան ամենաբարձր աստիճանին էին հասել, որպէս զի բարձրանան նորանք, որոնք որ՝ երբ էր դեռ՝ նուաաստ վիճակի մէջ՝ որդնի պէս սողում էին նորանց առաջ. յառաջ բերելով ամեն օր նոր նոր քաջազուններ, ու նսեմացնելով անուան ու փառքն

այն մարդոց, որ առաջ շատ փայլուն գեր էին կատարում, անդադար նոր ներկայացումներ տալով տիեզերքիս թատրոնի վերայ: Մարդիկ անց են կացնում բոլոր իրանց կեանքն անհանգստութիւնների, հոգսերի, ծրագիրներ կազմելու, ճանապարհներ ու հնարքներ գտնելու մէջ, միշտ ղգոյշ են մնում՝ կամ իրանք իրանց խաբելուց կամ ուրիշներից խաբուելուց, միշտ աչքաբաց, միշտ յաջողակ ու փութաջան են օգուտ քաղելու՝ ոչ միայն իրանց նման նոյն պաշտօնին ցանկացողների ունեցած յուլութիւնից ու յետ մնալուց, այլ և ունեցողների գործից յետ քաշուելուց, աչքից ընկնելուց, մեռնելուց, և՛ աշխարհս արհամարհելու այս մեծ խրատներից իրանց համար պատուասիրութեան ու հեշտասիրութեան նոր նոր շարժառիթներ են գտած լինում: Միշտ ղբաղուած են՝ կամ իրանց ունեցած երկիւղներովը, կամ յոյսերովը, միշտ անհանգիստ են ներկայի կամ ապագայի համար, երբէք հանգստութիւն չունին, ամէնքն էլ աշխատում են հանգստութիւն գտնելու, և միշտ աւելի հեռանում խաղաղ ու հանգիստ վիճակի հասնելուց:

Աշխարհս ինքն իրան այնչափ մի տխուր մի ձանձրալի տեղ է, որ մեզ գիւր գալ, կամ մեզ խաբել չի կարող, մենք պէտք է մէջը խառնուինք ու օգնենք նորան մեր սխալներովն ու մոլորութիւններով, որ նորա անզօր հրապոյրները մեզ վերայ զօրութիւն ունենան: Այսպէս ուրեմն այս անարգ աշխարհս, որ մենք սիրում ենք, ոչ մի տեղ գոյութիւն չունի, չկայ, մեր խելքից հնարած մի կեղծիք է, որ մեր մէջը միայն կայ, մի երեւակայական աստուածութիւն է, ու բոլորովին մեր սրտի արտագրած բանը: Մեր ցանկութիւններն ու մեր յոյսերն են մեր աստուածներն, որոնց որ զոհ ենք բերում ամեն բան, և որոնք որ մեր միակ հաճութիւններն, ուրախութիւններն են ու մեր ամենասատիկ կրքերն:

Ի՛նչ միջոց, ի՛նչ հնարք ունի՝ իւր հանգամանքները դէպի լաւը փոխելու՝ այն մարդն, որ զոհել է աշխարհին և իւր տէրերուն՝ իւր հանգստութիւնն, իւր խղճմտանքն, իւր ունեցած չունեցածն, իւր պատանեկութեան ու երիտասարդութեան լաւ տարիներն ու առողջութիւնն, որ մաշել է իւր կեանքը ծանր աշխատութիւնների մէջ՝ հնազանդ ծառայութիւնով

օնոտի յոյսերի համար՝ ու յանկարծ տեսնումէ, որ իւր առջև ը
 փակուեցան բարձրանալու և բազդաւորութեան դռներն. որ
 ձեռքիցը խլեցին այն տեղերն, որ իրան արժանադրել էր ունե-
 նալու, և որ կարծուամ էր թէ՛ իրանն են. որին երկիւղ են
 տալի թէ՛ իւր ունեցած տեղն էլ կկորցնի, եթէ որ տրտուեց
 ցոյց տայ, որ ստիպուած է խոնարհել իրանից աւելի բազդա-
 ւոր իւր նախանձորդների առաջն, ու կախումն ունենալ նո-
 րանցից, որ երբեմն մտքիցը չէր անց կենում, որ մի օր ար-
 ժան կհամարի նորանց հրամանի տակը լինելու, նորանց հրա-
 մաններն ընդունելու: Ի՞նչ անի այդպիսի զրկուած մարդն.
 արդեօք աշխարհից հեռանայ, գնայ մի խուլ տեղ, որ իւր ան-
 վերջ տրտուեցներովը մի քիչ ինքի իր լինի մարդոց անարդարու-
 թեան: Բայց ի՞նչ արած կլինի իւր քաշուած անկիւնում, եթէ
 ոչ աւելի ազատ միջոց գտած կլինի ցաւելու՝ ու քիչ մխիթա-
 րութիւն՝ իւր վշտերն ամօքելու և իւր սրտից հանելու: Ար-
 դեօք իրան նման մարդոց տարաբազդութեան օրինակովն ինքն
 իրան մխիթարի: Բայց մեր անբազդութիւններն, մեր աչքու-
 մը, ամենևին նման չեն ուրիշի անբազդութեանն, և, բացի
 սորանից, ի՞նչ մխիթարութիւն է մեզ համար զգալն, որ նո-
 րոգւումեն մեր սրտի ցաւերն, որչափ էլ որ գտնուանք մեր
 քաշածների օրինակն ու ճշգրիտ պատկերն ուրիշների վերայ,
 միտներս բերելով նորանց ունեցած զրկանքներն: Արդեօք ամ-
 փոփուի՞ այսպիսի մարդն իւր մէջ, ունայն փիլիսոփայութիւն-
 ներ անելով, ու իւր խելքի ուժովն ինքն իրան պահպանելով:
 Բայց մեր բանականութիւնն, երբ որ մէնակ է մնում, շատ
 շուտ է իւր հպարտութիւնից ձանձրանում ու լիջնում, հա-
 տարակութեան համար փիլիսոփայ լինելը կարելի է, բայց իւր
 համար մարդս միշտ մարդ է մնում: Արդեօք իւր գլխի ճարն
 ա՞յն համարի, որ ինքն իրան տայ զուարճութիւնների ու ան-
 պարկեշտ հեշտասիրութիւնների: Բայց մարդուս սիրտն՝ իւր
 կիւրքը փոխելով, միայն իւր պատիժն է փոխում: Արդեօք ան-
 զգայութեան, անտարբերութեան ու ծուլութեան մէջ պտռի
 իւր բազդաւորութիւնն, որ չկարողացաւ գտնել իւր յոյսերի
 ու ակնկալութիւնների եռանդի մէջ: Մի յանցաւոր խղճմը-
 տանք կարող է անտարբեր լինել, բայց նորանով հանգստու-
 լիւն չի գտնիլ: Արեւի է, այլ ևս չզգայ իւր ձախորդութիւն-

ներն ու իւր անբաղդութիւնները, բայց միշտ կզգայ իւր անհաւատարմութիւնն ու իւր յանցանքները:

Աշխարհս մեզ խելքից տւելի հանումէ ու իրան յորմարեցնում, իւր հետ ընտանեցնում այն գեղեցիկ բաներովն, որ մեզ խոտտանումէ, քան թէ մեզ հրապուրումէ այն իրական շնորհքներովն ու բարիքներովն, որ մեզ պարգեւում է: Գրեթէ ոչ ոք այն մարդկանցից, որոնց որ աշխարհս, հրապուրելով, իրան է քաշում, գոհ չէ իւր վիճակովն. և եթէ մի աւելի բազմաւորութիւն ունենալու յոյսը չմեղմացնէր մեր ներկայ հանգամանքի մէջ ունեցած, մեր նեղութիւններն ու դեռ աւելի չկապէր մեր սիրտն աշխարհիս հետ մեր սխալումը լինելը ճանաչելու ու նորանից զզուելու համար՝ բաւական էին մեզ այն մեծ դառնութիւնները, որ մենք նորա մէջ գտնում ենք: Բայց մենք ամեն մէկս ծածուկ շատ խելօք ենք մեզ խաբելու մեր ներկայ հանգամանքի դառնութեան կողմանէ, փոխանակ մակաբերելու, որ աշխարհս չի կարողանալ մեզ բազմաւոր անել, և թէ ուրիշ տեղ պէտքէ պտուել մյն երջանկութիւնն, որին որ մենք փափագում ենք, և որ աշխարհս չէր կարող մեզ տալ, մենք նորա վերայ ենք մեզ խոտտանում միշտ այն, ինչ որ մեզ պակաս է և այն, ինչ որ մենք ցանկանում ենք ունենալ: Մեր ներկայ նեղութիւնները, մեր ունեցած դառնութիւնները մեղմացնում ենք, քաղցրացնում՝ մեր խելքից հնարած ապագայի յուսով, և մեր անընդհատ ու ողբալի գիտ ու միտ մտածմունքներով՝ մենք անօգուտ ենք հանում այն դառնութիւններն և նեղութիւններն, որ Աստուած թափումէ մեր անարգար կրքերի վերայ, մեզ գէպի ինքն կանչելու համար, այն յոյսերովն, որ իրողութիւնը միշտ սուտ է հանում, բայց որ մենք մեր անզգուշութիւնից ու արած սխալից էլ առիթ ենք գտնում կրկին ընկնելու նոր անզգուշութեան, նոր սխալանքի մէջ: Մեր երեւակայութեան սխալանքով տեղը դնում ենք այն, ինչ որ պակաս է մեր ցանկութեանը հասնելու համար, մենք երբէք չենք վայելում, միշտ յոյս ենք ունենում վայելելու: Ուզում եմ ասել թէ՛ ներկայ աշխարհս չէ, որ մենք սիրում ենք, մենք նորա մէջ բաւական բազմաւոր չենք, այլ մեր խելքից հնարած աշխարհն է, որ մենք մեզ համար շինում ենք, իրական երջանկութիւնը չէ, այլ մեր աչքին

երևեցող մի պատկեր է, որի ետևից վազում ենք, առանց երբեք կարողանալու հասնել նորան, ու մեր աչքը խաբող մի բան է, որ խաղում է մեր առաջ ու միշտ մեզ հեռուումն է երեւում, և որ աւելի է հեռանում ու անյայտանում, երբ որ մենք կարծում ենք թէ՛ ահա հասանք նորան՝ ու բռնեցինք:

Մնափառութիւնը, պատուասիրութիւնը, չափազանց ծախքը ուտելիքի, հագուստների և՛ ընդհանրապէս շքեղ ու փափուկ կեանք անցկացնելու համար՝ աչքը չկշտանալը հաւաքելուց, աւելացնելուց՝ ահա այն առաքինութիւններն, որ աշխարհս ճանաչում է, ընդունում ու յարգում, ահա այն առաքինութիւններն, որոնց հետեւել է ստիպում իւր համախոհներին: Նորա առաջն ուղիղ սիրտ ունենալը՝ միամտութեան, անփորձութեան ու տիմարութեան տեղ է անցկենում. երկու երեսանիւթիւնը, կեղծաւորութիւնը, խորամանկութիւնն ու խարերայութիւնն՝ մի արժանիքի տեղ, որ նա պատւում է, բոլոր իւր ընկերակցութիւնները թունաւորուած են անկեղծութեան պակասութիւնով: Մարդուս բերնից գուրս եկած խօսքն իւր սրտի թարգմանը չէ աշխարհիս ընկերութիւնների մէջ, այլ դիմակն, որոյ տակը նա ծածկւում է ու կերպարանքը փոխում: Խօսակցութիւնները՝ ստախօսութիւններ են, որ դրսից կեղծ բարեկամական ու քաղաքավարական կերպ ունին: Շուայլում են միմեանց նախանձելու չափ գովասանք ու շողքորթութիւններ, ու իրանց սրտի մէջ պահում ատելութիւնը, նախանձն ու արհամարհանքը նորանց դէմ, որոնց որ գովում են: Փոխանակ ամենքն էլ միմեանց վերայ մտիկ տալով՝ իրրեւ մի ընտանիք միայն կազմող մարդոց վերայ, որոնց շահերը պէտք է հասարակաց լինին, այնպէս է երևում, որ մարդիկ իրար հետ կապվում են միայն իրար փոխադարձաբար խաբելու համար ու խարդախութեան որպէս և խորամանկութեան կոզմանէ՝ միմեանց խնդելու մէջ իրարից յետ չեն մնում: Ամենատար օգուտն եղբայր եղբօր դէմ է դիւնում, մօտիկ բարեկամը մօտիկ բարեկամի դէմ, արեւակցութեան ու սերտ բարեկամութեան բոլոր կապերը խզում, ու մի չնչին պտտառ է, որ վճռողաբար որոշում է ու յայտնի է անում մեր ատելութիւնն ու սէրը: Մեր ընկերի, մեծաւորի կարիքները, ձախորդութիւններն ու անբաղգութիւնը մեր

տրտի մէջ հանդիպում են անտարբերութեան, անկարեկցութեան և մինչև անգամ քարասրտութեան, երբ որ կարելի է առանց մի բան կորցնելու՝ զանցառութեան տալ, կամ երբոր մի օգուտ չկայ նորանց օգնելուց։

Եթէ որ ճանաչէինք աշխարհիս խորքը, մոիկ տայինք նորա մէջն, եթէ որ կարողանայինք մտնել նորա արած հոգոերի, ունեցած մտատանջութիւնների ու սիրտ սեւացնող անհանգստութիւնների ծածուկ մանրամասնութիւնների մէջ, եթէ որ կարող լինէինք այս առաջին կեղեից, գրսից մեզ երևեցածից՝ դէնն՝ դէպ ի ներսի կողմն անցնել, որովհետև գրսից մեզ երևեցածը միայն ուրախութիւն, միայն վայելչութիւններ, միայն շքեղութիւն ու փառք է, մեր աչքին երևեցածիցն օրհասի տարբեր բան կտեսնէինք։ Ատեսնէինք ներսը թշուառներ միայն, որ հայրն ու որդին սրտով իրարից հեռու են, սէր չկայ մէջները, մարդ ու կնիկն իրար երես տեսնել չեն ուզում, ընտանիքների գաղտնիքը միայն դրսի մարդկանց աչքից ծածկուած են, իսկ մէջն՝ ատելութիւն, նախանձ, տրտունջ ու անհամաձայնութիւն է մշտապէս։ Այդ պիտի մարդկանց ու ընտանիքի մէջ սիրոյ ու մօտիկ բարեկամութեան մէջ պղտորութիւն է ընկնում կասկածներից, շահախնդրութիւնից ու կամապաշտութիւնից։ Ամենամօտիկ կապերը թուլանում են, ու ամենամօտ սրտերն իրարից սառչում, հեռանում են անհաստատութիւնից։ Խանդակաթ սէրն վերջանում է ատելութիւնով ու անհաւատարմութիւնով։ Բազմաւորութեան ամենալաւ հանգամանքները կորցնում են իրանց համն ու հոտն այն հնազանդութիւնովն ու հպատակութիւններովն որ մեզանից պահանջւում են։ Ամենապատուաւոր տեղերն ու պաշտօններն ոչ թէ մեզ ուրախացնում են, այլ տխրութիւն պատճառում, որ չենք կարող աւելի բարձր տեղեր բռնել։ Ամեն մարդ փանդատ է անում իւր վիճակից։ Ամենից աւելի բարձր դիրքի հասած մարդիկն աւելի անբաղդներն են։ Իրանց աստիճանովն ու իրանց հարստութիւնովը բարձրանում են, կարծես, երկնքիցն էլ բարձր, էլ մարդոց աչքին չեն երևում, այնքան բարձր դիրքի են հասել։ Նորանք միւս ամեն մարդկանցից շատ բարձր են երևում, այն մեծ յարգ ու պատուովն, որ իրանց տալիս են, այն փառքովն, որով շրջապատուած են, այն շնորհքներով

ու բարիքներով, որ շատերին անուամբ են, այն մշտական շողա-
քորթութիւններով, որ անբաժան ընկերներն են բարօրութեան
մէջ եղողից և իշխանութիւն ձեռքումն ունեցողից. բայց
մինչև անգամ իրանց կշտացած լինելովը աշխարհիս վայել-
չութիւններից և ձանձրացած լինելովը պատշաճին ու վայել-
լուչին յարմարութեւոց ու հպատակելուց, որպէս և իրանց
անկարգ ու անճոռնի ցանկութիւններովն, իրանց ուտող հա-
խանձովն, և այն ցածութիւնովն, որ անուամբ են՝ իրանց մեծին
դուր գալու համար, որպէս և իրանց օրտի այն դառնութիւ-
նովն ու ցաւովն, որ զգում են, նորանք հասարակ ժողովրդից
աւելի ցած են ու նորանից աւելի դժբաղդ:

(Թ. Կ. Գ. Գ.)

Գրիգոր Նսկիսկոպոս Աղափիրեանց.

ԲԱՆԱՍԻԱԿԱՆ

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ.

« Ես չեմ գտնում աւելի գեղեցիկ, որ-
քան ես փնտռեմ. քան գեղեցիկ ձեւի
մէջ գեղեցիկ հագին » Եփեմ.

Մարմնամարդութեան նշանակութիւնն ոչ մի ազգ այնպէս խոր ըմբռ-
նած չէր և ըստ այնմ նորան թէ կրթութեան և թէ ազգային կեանքում
այնպիսի մեծ արժէք տուած չէր ինչպէս Յունաց ազգը. նրանց մէջ
մարմնամարդութեան վսեմ նպատակը ֆիզիքական և մտաւորական ոյժերի
կատարեալ ներգաշնակութիւնից կախումն ունէր. Մարմնի ոյժերի և բոլոր
մասերի ներգաշնակ զարգացմամբ պիտի ձեռք բերուէր ոչ միմիայն ֆիզի-
քական գործունէութիւնը այլ և հոգեկանը՝ որ է խոհադատութիւնը, արի-
ութիւնը զճանկանութիւնը. և սորա պէտք է մարմնական ոյժերի հետ ի
միասին ու նրանց միջոցով զարգանան, այնպէս որ մարմինն մի արի, կրող
և ընդունակ գործիք դառնայ հոգու համար. որպէս զի հոգին պէտք եղած
միջոցին նրան (մարմնուն) գործածել կարողանայ. Մարմնականի և հոգե-
կանի այս ներգաշնակութեան մէջ կայանումէր մարմնամարդութեան բա-
րոյական և գեղասիրական նշանակութիւնը. Չէ որ խոհադատու-
թիւնը և քաջութիւնը Պլատոնի չորս գլխաւոր առաքինութիւններին
(իմաստութիւնը բանականութեան առաքինութիւնն է, քաջութիւնը՝ արիու-